

HAMİT (KAPANCIZÂDE) BEY'İN TOKAT MUTASARRİFLİĞİ (1912)

Esat AKTAŞ^{1*+}

¹Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü

*esataktas@bayburt.edu.tr

+ORCID: 0000-0003-4197-8470

Öz- Hamit Bey, çeşitli görevlerden sonra 34 yaşındayken, 3 Şubat 1912 tarihinde Tokat Mutasarrifliğine atandı. Bu tayin, dönemin politik şartlarının da etkisiyle muhalifler tarafından partizanca bir atama olarak değerlendirildi. Fakat Hamit Bey, Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihatçıların komitacılıktan vazgeçip memleket işleriyle ilgilenmeleri gerektiğini savunan bir idareciydi. Görev süresi boyunca hakkındaki olumsuz bakış açısını değiştirmeye çalışan Hamit Bey, mebus seçimlerine bazı İttihatçı mülki amirlerin müdahale ettiği gerekçesiyle hazırlanan azil listesinde yer alarak 5 Eylül 1912'de azledildi. Hamit Bey, bu kısa süren görevinde Tokat'ta asayiş sorunlarını ve idari yolsuzlukları çözmeye çalışıp, beğçi teşkilatını kurdu ve modern haberleşme vasıtası olan telefonu şehre getirdi. Bununla birlikte, yıllarca sürüncemede bırakılan ve şikâyetlere konu olan Yeşilirmak kenarındaki değirmen bentleri sorunuyla ilgilendi. Meseleyi hızlı bir şekilde çözmüşse de bu durum, kendisinin de dâhil olduğu bir soruşturmayla konu oldu. Memleketin kalkınması için eğitim alanında da çalışmalar yapan Hamit Bey, bu işlerin tamamında halkın desteğini almaya çaba gösterdi. Bir yandan maddi sorunları halletmeye çalışan Mutasarrif Hamit Bey, diğer yandan da halk arasında birliği sağlamaya çabaladı. Bu çalışmada, dönemin politik eğilimlerinin Tokat'a nasıl yansıtıldığı, Hamit Bey'in Tokat'taki çalışmaları ve idari anlayışı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler- Tokat, Kapancızâde, Hamit Bey, İdare.

HAMİT (KAPANCIZÂDE) BEY'S LIEUTENANT-GOVERNORSHIP IN TOKAT (1912)

Abstract- Hamit Bey was appointed as the lieutenant-governor of Tokat on February 3, 1912, when he was 34 years old after various duties. This appointment was considered as a partisan act by the opponents due to the political atmosphere of the period. Albeit, Hamit Bey was an administrator who defended that the Unionists should give up their resistance movements and focus on the country's affairs after the proclamation of the Constitutional Monarchy. Hamit Bey, who tried to change the negative attitudes towards him during his term of office, was dismissed on September 5, 1912 by taking part in the dismissal list prepared on the grounds that some Unionist administrative chiefs intervened in the parliamentary elections. In his short-term duty, Hamit Bey tried to solve the problems of public order and administrative corruption in Tokat, established a guard organization and brought the telephone, a modern communication tool, to the city. In the meantime, he dealt with the problem of mill dams on the edge of Yeşilirmak, which was stalled for many years and was a matter of complaints. Though he resolved the matter quickly, this situation was the subject of an investigation, including himself. Hamit Bey, who also worked in the field of education for the development of the country, made efforts to get the support of the people in all these works. While the lieutenant-governor Hamit Bey tried to solve financial issues, he also struggled to establish harmony among the people. In this study, the way the political conjuncture was reflected on Tokat will be evaluated while Hamit Bey's service and his administrative perspective in Tokat is scrutinized.

Keywords- Tokat, Kapancızâde, Hamit Bey, Administration.

GİRİŞ

Osmanlı padişahlarından II. Mahmud, Batı yönetim şekillerinden etkilendi ve devlet yapısında çeşitli değişiklikler yaptı. Bu girişimlerle sultan, devlet yönetiminde merkezileşmeyi sağlayarak yönetim birimleri üzerinde mutlak gücünü hissettirmeyi amaçladı. Söz konusu dönemle birlikte hemen ardından gelen Tanzimat Devri, idarî, siyasî, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan önemli gelişmeleri beraberinde getiren bir dönüm noktası oldu. 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla birlikte sivil bürokrasi yükselmeye başladı (Akyıldız, 2009: 45-47). Bundan sonra devlet idaresinde daha fazla yer alan bu aydın bürokrat grup, idarî, malî, adlî alanlarda düzenlemeye girişti. Bunları yaparken merkezî otoriteyi de güçlendirmeye gayret eden bürokratlar, kısa süre içerisinde devlet yönetiminde egemenliği ele geçirdi (Ortaylı, 2000: 15-16). Böylece reform işinin Tanzimat bürokratlarına tevdi edilmesi, idarenin de Saray'dan Bâbîâlî'ye geçişini hızlandırdı. Yasama, yürütme ve yargı, bu iki güç arasında paylaşılsa da kurulan meclisler vasıtasıyla ağırlık Bâbîâlî'ye kaymaya başladı. Zira kanunlaştırma hareketlerinin en yoğun olarak yürütüldüğü Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, Meclis-i Vükela ve Meclis-i Âlî-i Tanzimât'ın yönetimi söz konusu sivil bürokrasinin elindeydi (Taşkesenlioğlu, 2018: 7-8, 14; Seyitdanlioğlu, 1999: 45-50). Tanzimat bürokratları, Avrupa'nın gelişimini emsal alarak başarılarının temelinde özel mülkiyetin kutsallığı ve sultanın otoritesinin anayasayla sınırlandırılması ilkelerinin olduğunu kabul etmişlerdi. Onlara göre devletin kurtarılması, bu ilkelerin meşru hâle gelmesine bağlıydı. Tanzimat'la başlayan bu düşünce, ilerleyen yıllarda gelişerek devam etti (Ahmad, 2011: 37-38).

Tanzimatçılar, merkezîyetçiliğin sağlanması adına daha önce yerel temsilciler, dinî cemaatler ve vakıflara bırakılmış olan çeşitli hizmetlerin devlet eliyle sürdürülmesi için girişimlerde bulundular. Ancak bürokratik altyapının yetersizliğinden kaynaklı olarak iltizam gibi bazı uygulamalara geri dönülürken zaptiye teşkilatına bırakılan asayişin sağlanmasında da yerel temsilcilerin görüşlerine başvurmak durumunda kalındı. Taşrayı yeniden düzenleme adına 1864 yılında hazırlanan nizamname, 1867'den itibaren ülke genelini kapsayacak şekilde uygulamaya konuldu. Bu nizamnameyle vilayetlerin sınırları daraltıldı, vilayete bağlı olarak sancak, kaza ve köyler teşkilatlandırıldı. 1871'de de -1913 yılına kadar yürürlükte kalacak olan- yeni bir nizamname hazırlandı ve nahiye, kaza ile köy arasında yeni bir idarî birim olarak ihdas edildi. Tanzimat bürokratları, taşra idaresindeki bu tür bölünmelerin merkezden yönetimi kolaylaştıracağı inancını taşımaktaydılar.

Vilayet teşkilatının en üst amiri valiydi. Alt birimlerden sancakları mutasarrıf ve kazaları da kaymakamlar yönetmekteydi. Bu amirlerin başkanlığında her birimde idare meclisleri bulunmakta ve meclislerde tabi üyelerle birlikte halkın seçimiyle belirlenen temsilciler yer almaktaydı (Ortaylı, 2000: 17-20, 61-63). Böylece bir

tarafından çoğu eşraftan oluşan yerel temsilcilerden faydalanılırken diğer taraftan meclisler vasıtasıyla bu zümre kontrol altına alınmaya çalışıldı (Çakmak, 2019: 18-21).

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte valilerin azaltılan yetkileri, sonraları merkezî idarenin kontrolünde olmak suretiyle yeniden tevdi edildi. Valinin başkanlığında toplanan Vilayet İdare Meclisi, halkın memurlara yönelik şikâyetlerini değerlendirerek yargıyla ilgili konularda danışma görevi görmekteydi. Meclis, malî, bayındırlık ve mirî mallara ait meselelerde karar organı özelliği taşımaktaysa da yargıya müdahale edemezdi (Ortaylı, 2000: 70-72). 1868 yılında kurulan Şura-yı Devlet, idarî yargı yetkisini haiz olarak idare meclislerinin aldığı kararların temyiz mercii yapıldı. Aynı birimde memurların mahkemesi de görülmekteydi. İdare ile şahıslar arasındaki davalar, 1870'ten itibaren Nizamiye Mahkemelerine bırakıldı. Böylece idare mahkemelerinde sadece memurların davalarına bakılmaya başlandı (Ekinci, 2008: 554-555). 1871 Vilayet Nizamnamesinin 78. maddesiyle Vilayet İdare Meclisinin görevleri belirlendi. Bu görevler arasında memurlar hakkında soruşturma yetkisi de yer almaktaydı. Yine sancak ve kazalardaki idare ve belediye meclislerinin kararlarını kontrol yetkisini de haizdi. Sancak İdare Meclisleri de idarî, malî, bayındırlık, eğitim, tarım ve ticaretle ilgili konuların yanı sıra idarî uyuşmazlıklarda karar yetkisine sahipti ancak hukukî konulara karışamazdı (Ortaylı, 2000: 71-72, 80-81).

Taşradaki bu düzenleme kapsamında teşkil edilen vilayetlerden biri de Sivas'tı. Vilayete bağlı Amasya ve Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) sancaklarına (Mercan, 2007: 551-553) kaza statüsünde idare edilen Tokat da 12 Ocak 1880 tarihinde eklendi. Niksar, Erbaa ve Zile kazaları da bu yeni sancağa dahil edildi (BOA., İ.DH., 797/64634; Aktaş, 2009: 27-31). 1908'de İskefsir (Reşadiye) de kaza statüsü kazandı (Açıkel, 2012: 223).¹ Bahsi geçen bağlı kazalarla birlikte Tokat sancağının 1912 yılında 106 bini merkez kaza sınırlarında olmak üzere 270 bin civarında nüfusu vardı. Genel nüfus içinde Müslümanların oranı yüzde 80'in üzerindeydi, gerisi de büyük oranda Rum ve Ermenilerden oluşmaktaydı (Karpat, 2010: 376-377).

1912 yılına ait Devlet Salnamesinde Tokat sancağının mutasarrıflık görevinde Haydar Bey kayıtlıdır.² Salnamelerde yayımlandığı an itibarıyla muvazzaf olan

¹ II. Meşrutiyet Dönemi'nde merkez kazasının yanı sıra dört kazası daha bulunan Tokat'ın merkeze bağlı 7 nahiyesi ve 261 köyü mevcuttu. Bunlardan yeni kaza yapılan Reşadiye'ye bağlı bir nahiye vardı. Erbaa kazasının 7 nahiyesi ve 112 köyü, Zile kazasının 3 nahiyesi ve 195 köyü, Niksar kazasının 2 nahiyesi ve 95 köyü bulunmaktaydı. Böylece toplamda 5 kazayı şamil Tokat sancağının 20 nahiye ve 663 köyü mevcuttu (Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, 1328: 716-719).

² Naib Abdullah Azmi Efendi, Muhasebeci Nusret Bey, Tahrirat Müdürü Nusret Bey, Müftü Osman Nuri Efendi, Bidayet Mahkemesi Ceza Reisi Ali Nüzhet Efendi, Müdde-i Umumi Muavini İbrahim Hakkı Efendi, Defter-i Hakâni Memuru Sami Efendi, Ziraat Bankası Şubesi Memuru Galib Efendi, Posta ve Telgraf Müdürü Eşref Efendi, Kalhane Muhasebecisi Şakir Bey, Kalhane Müdür Muavini Tevfik Efendi, Mekâtib-i İbtidâiye Müfettişi Mehmet Tevfik Efendi sancakta görev yapan yöneticilerdi (Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, 1328: 716).

devlet görevlileri yer aldığından yıl içerisindeki değişimlerini görme imkânı yoktur. Bu bağlamda, Tokat sancağında Haydar Bey, 1912'nin Eylülünde mutasarrıflığa tayin edilmiş ve ondan önce de bu görevi aynı yılın Şubat ayından itibaren Hamit Bey yürütmüştü (BOA., İ.DH., 1494/77). Bu çalışmada, İttihatçı kimliğe sahip olan Hamit Bey'in yedi ay süren Tokat Mutasarrıflığı ele alınmaktadır. Ancak önce konuya dair literatüre kısaca değinmek yerinde olacaktır. Halit Eken tarafından kaleme alınan ve Hamit Bey'in hayatını konu edinen *Bir Milli Mücadele Valisi ve Anıları Kapancızâde Hamit Bey* isimli müstakil bir çalışma bulunmaktadır (Eken, 2008). Yine Hayri Orhun, Celâl Kasaroglu, Mehmet Belek ve Kâzım Atakul tarafından hazırlanan *Meşhur Valiler* isimli çalışmada Hamit Bey'e de yer verilmiştir (Orhun vd., 1969).

Eken'in müstakil çalışmasında Hamit Bey'in hatıralarına da geniş yer ayrılmıştır. Orhun ve diğerleri tarafından hazırlanan çalışmada da hatıralarından önemli alıntılar bulunmaktadır. Hamit Bey, hatıralarının bir kısmında Tokat sancağında yaşadıklarını aktarmaktadır. Bununla birlikte daha ziyade asayiş, yolsuzluklar ve 1912 seçimleri çerçevesinde sancakta yaşananlar üzerinde durmaktadır. Tokat'ta yaptığı çalışmaların bazılarını çok kısa şekilde ya da tek cümleyle anlatırken sancağın ilgili kurullarının kararları çerçevesinde yıkılan değirmen bentleri ve bu sebeple hakkında yürütülen soruşturmadan bahsetmemektedir. Ayrıca Osmanlı Arşivleri de konuya dair birtakım önemli belgelere sahiptir. Dönemin siyasî gelişmeleriyle ilgili kaynaklarla desteklenen bu çalışmada, Hamit Bey'in kısa görev süresi boyunca devlet merkezinde yaşanan politik çekişmenin Tokat'a yansımaları karşısında sancaktaki işleri yürütme şekli, sancakta güvenliğin sağlanması ve sorunlu olan bazı konuların çözümü için faaliyetleri, yerel idarede etkili olan eşrafla devlet arasında üstlendiği kaynaştırıcı rolü, görevden azlinde dönemin siyasî gelişmelerinin ve yerelde aldığı kararların etkisi gibi hususlar değerlendirilmektedir.

1-Hamit Bey'in Tokat Mutasarrıflığına Atanması

Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet'in meşhur valilerinden olup Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde mebusluk da yapan Kapancızâde Hamit Bey, 1 Eylül 1878'de Rodos'ta doğmuştur. Mekteb-i Mülkiyeden mezun olduktan sonra 1902 yılında devlet hizmetinde göreve başlamıştır. Çeşitli memurluklarda görev aldıktan sonra 1906'da Selanik vilayetinde Karacaabad Kazası Kaymakamlığına atanmıştır. Akabinde bölgede çeşitli yerlerin kaymakamlıklarında ve bazı komisyonlarda görev almıştır. Bu süreçte özellikle asayişin sağlanması ve görevini kötüye kullanan memurların görevden alınması gibi işlerle uğraşmıştır. Bu görevlerindeki başarılarıyla takdir toplayan Hamit Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti Müfettişliği de yapmıştır. Cemiyetin merkez heyetinin gündemini gündelik politiklardan memleket meselelerine doğru evirmek amacıyla bu görevi kabul ettiğini belirten

Hamit Bey, cemiyete bağlı kulüplerdeki üyelerin şahsî ihtirasları ve ötekileştirici tutumları yüzünden farklı düşüncelere sahip kişilerin görevden uzaklaştırılması gibi şevk kırıcı olarak değerlendirdiği nedenlerden ötürü müfettişlikten istifa etmişti. Bir süre sonra, 1911'de, şiddetli baş ve mide ağrılarından dolayı tedavi için Viyana'ya gitmiş ve 1912 yılının başlarında geri dönmüştü (Orhun vd., 1969: 392, 414-418; Eken, 2008: 9-17).

Yönetimin, performansından memnun kalmadığı Tokat Mutasarrıfı Vassaf Bey, 3 Şubat 1912 tarihli iradeyle görevden alınarak yerine Hamit Bey atandı (BOA., İ.DH., 1491/48; BEO., 3999/299861). İstanbul'dan 10 Şubat'ta ayrılan Hamit Bey, vapurla ulaştığı Samsun'dan hareketle Tokat'a gelerek 17 Şubat'ta görevine başladı. Muhafif çevreler, Hamit Bey'in genç yaşında mutasarrıf yapılmasını, onun daha önce İttihat ve Terakki Cemiyeti Müfettişliği görevini ifa etmesine bağlamakta ve bu atamanın partizanca bir terfi olduğunu iddia etmekteydi (Eken, 2008: 17-20). Esasen bu dönemde İttihat ve Terakkiye karşı benzer eleştiriler söz konusuydu. Nitekim cemiyetin yapısındaki komitacılık ruhunun ülke yönetimine zarar verdiğine dair birtakım eleştiriler yapılmaktaydı. Ayrıca II. Meşrutiyet'in ilanından sonra asker ve sivil memurların cemiyete üye olmasından da rahatsız olunmaktaydı. Örneğin cemiyet üyesi olup üst düzey görevlerde bulunan ilim ve fikir adamı Hüseyin Kazım Bey, cemiyette komitacılık ruhunun olduğunu, Meşrutiyet'in ilanından sonra da şahsî menfaat peşinde koşanların cemiyete katıldığını ve böylece *ruh-ı inkılabın* unutulduğunu ifade etmekteydi (Hüseyin Kazım Kadri, 2000: 70-72). Hamit Bey de bu düşünceyi taşımaktaydı. Muhalefetin tepkisine karşı bir cevap niteliği taşıyan ifadelerinde, II. Meşrutiyet öncesinde Makedonya'da komitacılık yapmasına rağmen sonuca ulaşılmasıyla komitacılıktan vazgeçerek idarecilığe yöneldiğine, hatta partizanlığın memlekete büyük zarar verdiğine değinen Hamit Bey, *idare ile komitacılığın birleşmesine inananlardan değilim* sözleriyle takip edeceği yönetim anlayışını ortaya koymakta ve Tokat Mutasarrıflığı görevini sadece mülkî amir sıfatıyla yapacağına vurgu yapmaktaydı (Eken, 2008: 426).

2-Hamit Bey'in İdare ve Asayiş Konusundaki Çalışmaları

Tokat'a gelmeden önce şehir hakkında bilgi edinmeye başlayan Hamit Bey, görev yerine ulaştığında kendisinin "pespaye" ifadesinden de anlaşılacağı üzere hoşnut olunmayan bazı kişilerin İttihat ve Terakki Kulübüne alındığını ve eşrafın dışarıda bırakıldığını duymuştu. Kendisine yöneltilen "partizan" yaftasını haksız çıkarmak amacıyla İttihatçılar yerine şehir eşrafından olup dürüst bir kişi olduğuna dair bilgi edindiği Latifzâde Osman Bey ile daha yoldayken iletişime geçerek ilk gece onun misafiri olmak istediğini bildirmişti (Eken, 2008: 425). Esasında eşraf zümresine dair de birtakım problemler söz konusuydu. Vergi toplama zamanlarında belirginleşmekle

birlikte eşrafın halkın üzerinde baskı kurduğu yönünde genel bir kanaat hâkimdi. İttihatçıların arasında da köylünün, ağaların ve eşrafın elinden kurtarılması gerektiğini savunanlar vardı. Ancak bu fikirde olanlar, azınlık olarak kaldı. Ticaretle de uğraşan bu zengin zümre, nüfusun çok azını oluştursa da toprakların büyük bir kısmına sahipti (Ahmad, 2011: 57-59). Devletin uzun yıllardır kontrol altında tutmaya çalıştığı eşraf, İttihat ve Terakki'nin millî burjuvaziyi kurmayı hedeflediği bir dönemde taşrada bu rolü üstlenecek kişiler olarak görülmekteydi (Karpat, 2017: 97, 116). Hamit Bey'in verdiği bilgilere göre bu zümre Tokat'ta dışarıda bırakılmışsa da birçok yerde İttihat ve Terakki içindeki yerlerini almışlardı (Mardin, 2004: 54, 67). Anlaşılan o ki yeni mutasarrıf, Latifzâde Osman Bey'in şahsında yaptığı bu hamleyle yöredeki eşrafı hükümetle bütünleştirmeyi hedeflemişti.

Mutasarrıflık görevinde partizanca davrandığına dair hakkında oluşan bakış açısını değiştirmeyi hedefleyen ve görev süresince tarafsız davrandığını savunan Hamit Bey, memlekette birliği sağlamaya çalıştığını, bunda da başarılı olduğunu ifade etmektedir. Hamit Bey, yedi ay süren görevinde sancağın genel idaresi, asayiş ve halkın sorunlarıyla ilgilendi. Onun faaliyetleri şehirdeki İttihat ve Terakki Kulübüyle çatışmalara dahi sebep oldu. Nitekim gündemine aldığı ilk mesele, onu kulüp üyeleriyle karşı karşıya getirdi. Göreve başlamasının ilk günlerinde belediyenin hesaplarını inceledi ve gördüğü düzensizliğe karşı sert bir tavır takındı. Kulübün önde gelen isimlerinden oluşan Belediye Meclisi üyeleri, onun bu tutumuna karşın biraz da tehdit amacıyla istifalarını gönderdiler. Tereddüt göstermeden bu istifaları kabul eden Mutasarrıf Bey, yeni üyelerin seçilmesine kadar kulüp dışından bir heyet kurdu ve Latifzâde Osman Bey'i de vekâleten buraya tayin etti. Bunun üzerine bir akşam İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden iki kişi evine giderek bu tavrından vazgeçmesini istediler. Bu şekilde davranmasının yakında yapılacak seçimlerde olumsuz bir durum yaratacağını bildiren üyeler, bunu göz önünde bulundurarak daha dikkatli hareket etmesi hususunda kendisini ihtar etmekteydiler. Hamit Bey, üyelere devlet işlerine karışma yetkilerinin olmadığını söyledi ve kendi ifadesiyle *bu münasebetsiz misafirlere yol verdi*. Bu hadise, görevi boyunca kulüplerle arasında soğukluk olmasına sebep olacaktı (Eken, 2008: 426-427).

Sancağın asayişle yakından ilgilenen Hamit Bey, yöre ahalisinin hayvan hırsızlığından dolayı mustarip olduğunu müşahede etmişti. Çoğunluğu çiftçilikle geçimini sağlayan Tokatlıların bu sorununu kökünden çözmek için köylünün de desteğiyle bekçi teşkilatını kurdurdu. Jandarmanın kontrolü ve kendisinin de -geceleri gizli olarak yürüttüğü- sıkı denetimiyle bu teşkilat, kısa süre içinde hayvan hırsızlığıyla birlikte diğer suçların da sonlanmasını sağladı. Hamit Bey'in güvenliği daha iyi sağlamak için diğer bir girişimi telefon hatları oldu (Eken, 2008: 427-429). 1876 yılında icat edilen telefon, her icada karşı takınılan birtakım kalıplaşmış ön yargılar neticesinde devlet düzenini tehdit eden bir aygıt olarak

değerlendirildiğinden kullanımı yasaklanmıştı. Fakat II. Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet havasıyla yaygınlaşmaya ve Anadolu'da da haberleşme vasıtası olmaya başlayan telefon (Önay, 1995; Demir, 2001), Hamit Bey'in girişimleriyle Tokat'ta da nahiyeler ve karakollar arasında kullanılmaya başlandı. Telefon hatlarının çekilmesi için bütçenin yetersizliği karşısında ise halkın yardımına başvuruldu. Pilot bölge olarak Çiftlik nahiyesi seçildi ve buraya çekilen hat üzerinden halkın nezdinde sağlanan görüşmeden sonra onların da desteği sağlandı (Eken, 2008: 429-430).

Hamit Bey, hatıralarında telefon hattı için vaktiyle Pazar nahiyesine hükümet konağı inşası için toplanan ve maliye kasasında kalan 150 liranın kullanıldığını ifade etmektedir. Ancak belgeler üzerinden yapılan araştırma neticesinde memleketin imarı için 1903 yılında yardım yoluyla elde edilen 500 liranın telefon tesisine kullanıldığı anlaşılmaktadır (BOA., BEO., 4022/301590; DH.MTV., 28/16). Paranın bu şekilde tedarik edilmesi konusu, birimler arasında görüşülürken düşenecek hatlar için yazışmalar başladı. İlk hattın 50 lira maliyetle vücuda getirilmesinin mümkün olup olmadığı Bâbâli'ye soruldu (BOA., DH.MTV., 28/16; DH.EUM.LVZ., 10/88). Bu konuda hızlı bir şekilde sonuç almak isteyen Mutasarrıf Bey, daha Mal Sandığındaki paranın hesaplaması sürerken 30 km. mesafeyi birbirine bağlayacak telefon hattı malzemelerinin siparişini verdi.

İlk siparişin hemen akabinde mesafeyi 50 km'ye çıkararak Hamit Bey (BOA., DH.EUM.LVZ., 10/88), Haziran'ın sonuna gelindiğinde Tokat için 16 telefon hattının bağlandığı bir santralle 3 masa ve 9 duvar telefonu getirtilip kullanıma sunmuştu. Bu işleri de 57 liraya mâl etmişti (BOA., DH.EUM.LVZ., 11/58; DH.EUM.LVZ., 10/88). Akabinde 3 masa telefonu daha tedarik edilerek Tokat çevresindeki hattın 100 km'ye çıkarılmasına karar verildi. Bu da 250 liraya yakın bir maliyet oluşturuyordu. Siparişin gecikeceğinin bildirilmesi üzerine Hamit Bey, bu ertelemeyi kesin bir dille reddetti ve malzemelerin tedarikini talep etti. Malzemenin gönderildiği 4 Eylül'de bildirilmişse de (BOA., DH.EUM.LVZ., 10/88) aynı gün Hamit Bey'in azli istendi ve bir gün sonrasındaki iradeyle bu isteğe onay verildi (BOA., İ.DH., 1494/77). Görevinin sona ermesinden sonra hakkında hazırlanan hizmet mazbatasında bekçi teşkilatını kurduğu, merkez kazadaki karakollarla Kızılca ve Çiftlik nahiyelerini telefonla merkeze bağladığı ifade edilmektedir. Son siparişin de neresi için olduğu bu mazbatada verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Zira Almus, Pazar ve Bizeri'nin telefon tesislerini de hazırladığı bildirilmektedir (Orhun vd., 1969: 444). Hamit Bey'in görevinin kısa sürmesine rağmen telefon tesisi konusunda çok hızlı hareket edildi ve böylece merkezle nahiyeler, hatta büyük köyler arasında telefon bağlantısı onun döneminde sağlanmış oldu (Eken, 2008: 430).

Tokat'a geldiği ilk gün misafir olduğu Osman Bey, Almus Nahiyeye Müdürlüğünde bulunan Ali Rıza Efendi'nin halkı soyduğundan şikâyet etmişti. Hamit Bey,

bu bilgiyi dikkate almaz gibi görünse de konu hakkında bir inceleme yaptırdı ve bölgede orman anlaşmazlığının olduğunu öğrendi. Bunun üzerine kimliğini saklayıp orman memuru sıfatıyla Osman Bey'le beraber Almus'a gitti. Fiili olarak yaptığı soruşturmada müdürün ve naibin suçlu olduğuna dair birçok delil elde etti. Daha orada iken müdür ve naibi de dinledi. Haklarındaki yolsuzluk iddialarının bir kısmını bu kişiler de kabul ettiler. Böylece bu iki görevliyi tutuklatarak hapishaneye gönderdi, ilgili evrakları da merkeze sevk etti. Ancak daha önce ifade edildiği üzere taşrada eşrafın yadsınamayacak derecede gücü vardı. Tutuklatılan Ali Rıza Efendi de vilayet eşrafından birinin oğluydu, bu sebeple de dönemin Sivas Valisi Alaaddin Bey tarafından korunmaya çalışıldı. İttihat ve Terakki Kulübü üyeleriyle belediye harcamaları hususunda problem yaşayan Hamit Bey, bu olay üzerine daha görevinin ilk günlerinde valiyle de ters düşmüş oldu. Vali'nin kendisinden emir almadan tahkikat ve tutuklama işlemi yaptığından dolayı eleştirdiği Hamit Bey, bütün baskılara rağmen geri adım atmadı ve gerekli hukukî süreci başlattı. Neticede suçlu görülen Ali Rıza Efendi, üç yıl hapse mahkûm edildi, naip ise beraat etti. Benzer yolsuzluklara tevessül eden bazı memurlar da bu hadiseyi kendileri için emsal olarak algılayıp korkularından istifa ettiler (Orhun vd., 1969: 419-420; Eken, 2008: 430-436).

Hamit Bey'in mutasarrıflığı döneminde görevden azledilenler de oldu. Tokat Hapishanesinde mahkûmlardan rüşvet aldıkları gerekçesiyle Mehmet, Ahmet ve Salih isimli gardiyanlar görevlerinden uzaklaştırıldılar. Yerlerine de Sadullah, Mustafa ve Şükrü isimli üç gardiyan tayin edildi (BOA., DH.MB.HPS.M., 5/11). Ancak Hamit Bey'in mutasarrıflıktan alınmasının hemen ardından, azledilen gardiyanlardan Ahmet, görevine iade edilmesi konusunda dilekçe verdi. Üst makamlarca şahsın sebepsiz yere azledildiği ifade edildi. Dahası azli neticesinde yerine tayin edilen Şükrü Efendi bu defa dolandırıcılıktan suçlandı ve o azledildi, böylece Ahmet de gardiyanlık görevine tekrar getirildi (BOA., DH.MB.HPS.M., 7/101). Bu idarî kararların teferruatlı bilgisine ve başka örneğine ulaşılamasa da bu olay, memurlar arasında yaşanan siyasî taraftarlığın güzel bir örneği görünmektedir.

Hamit Bey, daha önce de bahsedildiği üzere bütçe yetersizliğinden dolayı halkın yardımına başvurarak memleketin kalkınması için önemli işlere girişti. Yardım yoluyla kızlar için bir okul binası yaptırdı ve iki öğretmen tayin etti. Çevredeki kimsesiz kız çocuklarının sanat öğrenmeleri için şehir merkezinde barınmaları amacıyla bir pansiyon yaptırmaya çalıştı (Orhun vd., 1969: 445). İmar ve bayındırlık çalışmalarında halkla birlikte hareket etmeye dikkat eden Hamit Bey, yöre ekonomisi adına aldığı kararlarda da halkın hoşnutluğunu ön planda tutmaya çalışmaktaydı. Örneğin Tokat'ın en önemli ürünü olan tütünün batmanı üzerinden uygun bir miktarın alınmasına (altmış para) ahalinin görüşleri doğrultusunda karar vermişti. Buradan elde edilecek gelire de numune

mektebi yapılması kararlaştırıldı. Diğer taraftan köylerde de okullar açılması hedeflenmişti. Ancak Tokat sancağının kalkınması ve gelişmesi için yapılan bu girişimler akim kaldı. Zira bu sırada ülke genelinin gündemi tek bir olaya yoğunlaşmakta, Hamit Bey'in ifadesiyle memurlara *bir bela teşkil eden* mebus seçimi yaklaşmaktaydı (Eken, 2008: 436-437).

3-Tokat Sancağında 1912 Yılı Mebus Seçimleri

Hamit Bey'in de başını yakacak olan bu seçimlerin öncesi ve seçim süreci tam bir karmaşa ve çekişme içerisindeydi. İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yapılan seçimlerde önemli bir başarı elde etmiş, karşısında yer alan Ahrar Fırkası, ancak bir mebus seçtirebilmişti (Ahmad, 2010: 46-47; Eraslan; Olgun, 2006: 77-79). Fakat 31 Mart Vakası, cemiyetin düşünüldüğü kadar güçlü olmadığını göstermişti (Ahmad, 2010: 66-67). Akabinde muhalif çevrelerin cemiyet içinden de taraftar kazanmasıyla 1911 yılının sonunda Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurulmuştu. Bu yeni girişim, Meclis-i Mebusandaki İttihatçı çoğunluğu bölmek anlamına geldiğinden İttihatçılara göre seçimlerin yenilenmesi gerekiyordu. Seçimlerin yenilenmesi için anayasanın 35. maddesinin değiştirilmesi gündeme getirildi. Bu madde kapsamında yer alan padişahın yetkisi, 1909 yılında sınırlandırılmıştı. Ancak bu defa erken seçim için maddenin 1909 değişikliğinden önceki hâline getirilmesi meclis gündemine sunuldu. Kanun teklifi, meclis tarafından iki defa reddedildi ve böylece seçimlerin üç ay içinde yeniden yapılması için meclisin feshi yetkisi padişaha geçmiş oldu. Sultan Reşad da Meclis-i Mebusanı 18 Ocak 1912'de feshetti ve böylece seçim süreci başlamış oldu (Eraslan; Olgun, 2006: 99-101).

Seçimlerde mutlak başarı elde etmek için çalışmalara başlayan İttihat ve Terakki, propaganda faaliyetlerini sürdürürken taşrada muhalefetle çeşitli konularda karşı karşıya geldi (Eraslan; Olgun, 2006: 106). Şöyle ki İttihatçıların faaliyetleri karşısında Hürriyet ve İtilaf Fırkası, dinî temelli bir propaganda yürüterek İttihat ve Terakki'nin halkı sekülerleştirdiğini iddia etmek suretiyle ahalinin teveccühünü kazanmaya çalışıyordu (Eraslan; Olgun, 2006: 106-107). Partiler arasındaki çekişmelerin doğal sonucu olarak birçok yerde olduğu gibi seçim süreci Tokat'ta da sıkıntılı geçti. Zile'de arzuhalci Ali Efendi, Hürriyet ve İtilafçıların propagandaları doğrultusunda harekete geçti ve halkı kışkırtmaya başladı. Hamit Bey, asayişin bozulduğu Zile'ye gitti ve kanunen gerekli işlemlerin tamamlanmasından sonra Ali Efendi'yi İstanbul'a sevk etti. Ancak bu durum, Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından mutasarrıfın İttihatçı kimliğiyle ilişkilendirilip eleştirildi. Hâlbuki Hamit Bey, memurların ve özellikle adliyenin talebiyle konuyu takip ettiğini, dolayısıyla kanuna uygun olarak gerekli işlemleri yaptığını ileri sürmüştü (Eken, 2008: 437-438). Hamit Bey'in bu süreci idare etmedeki girişimleri, başlangıçta İttihat ve Terakkiye dâhil olup daha sonradan Hürriyet ve

İtilaf Fırkasına giren Mustafa Sabri Efendi (Sarıkoynucu, 1997: 789) tarafından eleştirildi. Hatta aynı isim tarafından mutasarrıfın seçimleri suistimal ettiğine dair *İkdam* gazetesinde bir makale yayınlandı. Seçimlere müdahalede bulunmanın kendi düşünce ve yapısına uymadığını ifade eden Hamit Bey, *manâsını bilerek Meşrutiyet için çalışmış olanlar, halkın iradesini kısıtlayarak, kurulmasına çalıştıkları binanın temelini taarruz etmezler* sözleriyle hakkındaki iddiaları reddetmişti (Eken, 2008: 438-439). Hamit Bey, seçim sürecinde başka sorunlarla da karşı karşıya kaldı. Nitekim daha önceki görevleri sırasında Alasonya Hapishanesinden (Serfiçe-Manastır) mahkûm çıkarılmasıyla ilgili bir soruşturmada sanık sıfatını taşıyordu. Adliye Nezareti, bu soruşturma kapsamında Mart ayında kendisine celpname gönderdi. Fakat Dahiliye Nezareti, seçimlerin devam etmesinden dolayı Hamit Bey'in Tokat'tan ayrılmasını uygun görmedi ve konu hakkında yazılı ifadesinin istenmesini talep etti (BOA., DH.MKT., 18/38).

Tarihe “sopalı seçimler” olarak geçen 1912 seçimleri sonucunda 284 mebusun neredeyse tamamına yakını İttihatçılar kazandı (Eraslan; Olgun, 2006: 107). Tokat'ta da başarı sağlanmasına rağmen muhalefet kanadından, İttihatçıların ve İttihatçı olarak addedilen Hamit Bey'in baskılarının sancaktaki sandık sonuçlarına etki ettiği şayiası dillendirilmekteydi. Ancak Hamit Bey, bu sonucun alınmasında iddia edildiği gibi kendisinin cebri bir etkisi olmadığını savunarak, sandıklara tamamen halkın tercihinin yansıdığını ifade etmişti. Ona göre kendisine danışanlara *memleketin geleceğini şekillendirecek mebusların öneminden dolayı bu konuda vicdanlarının sesini dinlemeleri* şeklinde verdiği telkinin dışında sürece dâhil olmamıştı. Hatıralarında bu bilgiyi veren Hamit Bey, hiçbir partinin memleketin huzurunu bozacak girişimlerde bulunmasına müsaade etmediğini de bildirmekteydi (Eken, 2008: 439). Ancak başka bir kaynakta, seçimlere müdahale ettiği, Hürriyet ve İtilaf Fırkası adaylarının seçilmesini engellediği ve bunlardan özellikle de Mustafa Sabri Efendi'yi seçtirmediği bilgisi yer almaktadır (Akbal, 2010: 4). Öyle ki aynı yılın Ağustos ayında Meclis-i Mebusanın tekrar feshinden sonra Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın kurduğu kabine de bu şekilde düşünecek (Ahmad, 2010: 132-138) ve azledilenlerden biri de Hamit Bey olacaktır (Eken, 2008: 19).

4-Değirmen Bentlerinin Yıkılması Konusunda Soruşturma: Halk Arasındaki Sorunlar ve Otorite Mücadelesi

Halk arasında *deli* olarak da bilinen Hamit Bey'e (Orhun vd., 1969; Eken, 2008; Akbal, 2010) yapılan bu yakıştırmaların nedeni, güç odakları karşısında doğru bildiğinden şaşmayan bir karakterinin olmasıydı. Ancak bu özelliği vazifesini icra ederken üst makamlarıyla dahi çatışmasına sebep olmaktadır. Daha önce kısaca bahsedildiği üzere idarî olarak bağlı olduğu Sivas Valisi ile bir meseleden dolayı anlaşmazlığa düşen Hamit Bey, hatıralarında valinin konjonktürel bir idareci olduğuna

işaret etmekteydi. Valinin seçimlerdeki çalışmalarının üstünü kapatmak istediğini ifade eden Hamit Bey, seçimlerden sonra kurulan yeni hükümetin yönetim anlayışının da idareci psikolojisini göz ardı ettiğini düşünmekteydi. Hamit Bey, *“Bu psikolojiyi bilselerdi Alaaddin Bey'i kendilerine bağlı sadık bir alet olarak kullanabilirlerdi”* sözleriyle düşüncelerini belirtmişti (Eken, 2008: 440). Buradan hareketle Alaaddin Bey'in siyasetini beğenmediği anlaşılan Hamit Bey, değirmen bentlerinin yıkılması konusunda da yine anlaşmazlığa düştü. Bu defaki anlaşmazlığın sebebi, daha ziyade dönemin politik şartlarından kaynaklanmaktaydı. Bu da Tokat'ta uzun süredir bazı kişilerin şikâyetçi olduğu değirmen bendi meselesiydi. Hamit Bey'in bu mesele karşısında gösterdiği tutum da yukarıda yer verilen kişisel özelliğinin bir yansımasıydı.

Hamit Bey, bir taraftan sancağın güvenliğini sağlamaya çalışıp yolsuzlukla mücadele ederken diğer taraftan eşrafın kendi aralarında ya da diğer vatandaşlarla olan sorunlarını da çözmeye çalışıyordu. Bu tarz sorunlara çözüm getireceğini göreve başladığı andan itibaren yürüttüğü faaliyetlerle ortaya koymuştu. Bu bağlamda uzun süredir var olan değirmen bentleri sorunu, Hamit Bey'in mutasarrıflık sürecinde tekrar gündeme getirildi. Bu bentler, Amasyalı Agob ve Tokatlı Bedros'un değirmenlerine aitti. Bentler, o dönemki şehir merkezinin iki kilometre dışında bulunan Hıdırlık Köprüsü'nün her iki tarafında bulunmaktaydı (BOA., ŞD., 1821/16).

Mesele, 17 Nisan'da Müftüzâde Halim Efendi ile 37 kişinin Mutasarrıf Bey'e takdim ettikleri bir arzuhalle gündeme geldi. Şikâyetçilere göre nehrin üzerinde bulunan Hıdırlık Köprüsü'nün yanında 30 yıl önce Amasyalı Agob bir değirmen inşa ettirmişti. Bu değirmenin çalışması için nehirden bir hark açmış ve harka suyun verilebilmesi amacıyla da nehrin içine bent yapmıştı. Ancak buradan taşan su, nehrin çevresinde yer alan tarla, bağ ve bahçeleri basmaktaydı. Arazilerinin zarar gördüğünü ileri süren müştekiler, ikişer yüz lira kıymeti olan arazilerinin 10 liralık bir değere kadar gerilediğini bildirdiler. Ortaya çıkan zararlarının giderilmesi için bendin kaldırılmasını istediler. Ayrıca bu isteklerini, 15 senedir sürdürdüklerini de dile getirdiler. Bu konuda daha önce verilen bir karardan bahseden arazi sahipleri, nehirlerin kimsenin malı olmayıp umuma ait olduğundan hareketle böyle yerlerin satılmayacağı hükmünün verildiğini ve Sivas Valisi Halil Paşa'ya müracaat edilerek bendin yıkıldığını bildirdiler.

Bentlerin sonradan tekrar, daha sağlam ve yüksek bir şekilde inşa edildiğini hatta *eskisine rahmet verecek* halde yapıldığından geçimlerini idame edemeyecek derecede zarar gördüklerini beyan ettiler. Bu bentler, sadece arazilere değil köprüye de büyük zarar veriyordu. Bu kişiler yaptıkları şikâyetle taşrada eşraf tahakkümü ve baskısının olduğunu da gösterdiler. Zira değirmenin sahibi, o dönemde şehrin ileri gelen bir zenginiyle işbirliğine girmişti. Değirmenin bir gözünü feda etmişse de yüzlerce aileye zarar vermeye devam etmiş ve hâlâ da

devam etmekteydi. Ayrıca oluşan bataklıklarla halk sağlığının tehdit edildiği ve arazilerde oluşan zararlar da hazinenin gelir kaybına uğradığı ileri sürülüyordu (BOA., ŞD., 1821/16).

Arzuhal, gerekli keşfin yapılması ve bu konuda gelinen noktanın araştırılıp ortaya çıkarılması için belediyeye havale edildi. Belediye Meclisinin yaptığı keşfe, sancak mühendisinin Niksar tarafında görevde olmasından dolayı Serkondüktör Hasan Ziya Efendi katıldı. Yapılan keşifte iddia edildiği şekilde zararın gerçekliği tespit edildi. Uğranılan zararın çözümü için de bentlerin tamamen yıktırılarak nehrin doğal akışına bırakılmasının gerekliliği beyan edildi. Belediye Meclisinin bu durumun idareyi sıkıntıya düşüreceği konusunda bir öngöründe bulunduğu anlaşılmaktadır. Zira bentlerin tamamen iptali yönünde fikir beyan eden meclis, idarî yönden bunun yapılmasının sorunlu görülmesi durumunda suyun debisinin yükseldiği dönemler için başka bir çözüm daha öne sürdü. Bu da bentlere ikişer metre genişliğinde üçer kapak yaptırılması ve suyun yükseldiği dönemlerde bu kapakların tamamen açık bulundurulmasıydı. İki bent için bu şekilde çözüm üretilirken birisinin ise tamamen kaldırılması tavsiye edildi (BOA., ŞD., 1821/16).

Bent sorunu, Sancak İdare Meclisinin gündemine alındı ve her iki değirmen sahibinin fazla kazanç sağlamalarıyla tarihi sanat eseri olan köprüünün zarar görmesi ve özellikle birçok arazi sahibinin perişan bir hâle düşmesinin kabul edilemeyeceği belirtildi. Her iki değirmene ait bentlerin hemen yıktırılmasına oy çokluğuyla karar verildi (BOA., ŞD., 1821/16). İdare Meclisinde bentlere kapak açtırılması konusunun hiç değerlendirmeye alınmadığı ve kararın hemen uygulamaya konulduğu anlaşılmaktadır. Zira değirmen sahiplerinin 9 Mayıs tarihli telgrafında, kırk yıldan beri sahip oldukları değirmenin bendinin yıkımı için yerel idarenin halkı sevk ettiği ve halktan bazılarının yıkıma başladığı öne sürüldü. Ayrıca 15 yıl önce ortaya çıkan zararın mahkemede değerlendirildiği ve istimlakla dair kararın olmasına rağmen Tokat idaresinin bunlara aykırı hareket ettiği şikâyet edilmekteydi. Herhangi bir mahkeme hükmüne dayanmadan adalet ve Meşrutiyet düzenine aykırı olarak yapılan işlemin engellenmesi talep edildi. Görülen o ki Meşrutiyet, her iki taraf için de iddialarını meşrulaştırmak adına bir dayanak noktası olarak telakki edilmekteydi. Netice itibarıyla bu telgrafta bahsedilenler, Tokat Mutasarrıflığına iletildi, *saldırıya müsaade edilmemesi ve söz konusu olayın hakikatinin bildirilmesi* istendi (BOA., ŞD., 1821/16).

Değirmen sahiplerinin istimlak hususundaki taleplerine karşın İslam hukukuna göre nehirler, kimsenin mülkü değildir. Buralardan herkesin istifade hakkı vardır (Aydın, 2001: 370; Ekinci, 2008: 486). Bununla birlikte mülkiyet hakkı da önemli bir yere konulmakta ve herkesin mülkünü istediği gibi kullanabileceği kabul edilmektedir. Ancak mülkiyet hakkının çeşitli sınırlamaları bulunmaktadır.

Mecelle’de kişinin kendi tasarrufundaki mülkiyet hakkını kullanırken bir başkasının malını kullanmaya engel teşkil edecek şekilde fahiş bir zararda bulunamayacağı belirtilmektedir (Şimşirgil; Ekinci, 2008: 105; Ekinci, 2008: 202-203). Mutasarrıf Hamit Bey de 10 Mayıs tarihli cevabında hukuka göre bentlerin verdiği zarardan bahsetmekteydi. Birçok bahçeyi yok ettiğinden, köprüye zarar verdiği için, nehrin mecrasını değiştirdiğinden ve mecranın değişiminin kasabayı da tehdit etmesinden dolayı bentlerin yıkımının belediye ve sancak idare meclislerinin kararı olduğunu bildirmekteydi (BOA., ŞD., 1821/16). Kararda eksik olan kısım ise zararın tespiti durumunda yapılması gerekenlerdi. Bu tespitin akabinde hükümet yetkilileri, mülkün bedelini ödemek suretiyle söz konusu mülkü istimlak edebilirdi (Ekinci, 2008: 203).

Tokat idare heyetleri tarafından verilen kararların vilayet merkezini tam anlamıyla tatmin etmediği görülmektedir. Bu arada değirmen sahipleri de Tokat Bidayet Mahkemesine Mutasarrıf Hamit Bey ile idare meclisi üyeleri ve idarenin kararıyla yıkım işlemini yapan altı kişi hakkında şikâyette bulundular (BOA., ŞD., 1821/16). Ancak hukuk, yetkili makamın izniyle bir kişinin malına zarar verenin bu zararı karşılamak gibi bir zorunluluğu bulunmadığını bildirmektedir (Aydın, 2001: 410). Bundan hareketle de yıkım kararını veren görevliler hakkında kanunî tahkikatın başlatılması için konu istinaf dairesine havale edildi. Müdde-i Umumi Muavinliği de yıkımın hükümet yetkililerinin emrine dayandığından ve idarî karar olduğundan dolayı soruşturmanın ve kararın Vilayet İdare Meclisine ait olduğunu beyan etti (BOA., ŞD., 1821/16).

Süreç, Vilayet İdare Meclisine bırakıldıktan sonra 21 Mayıs’ta mutasarrıflıktan gerekli izahatın yapılması ve ilgili evrakların gönderilmesi istendi. Tokat Sancağı İdare Meclisinden teferruatlı bir açıklama yapıldı. Bentlerin oluşturduğu zararın dışında konuya dair geçmiş yıllarda verilen kararlar ve uygulamaları hakkındaki bilgiler dikkat çekmektedir. Buna göre çiftçiler, 1889’da Nizamiye Mahkemesine müracaat etmişler ve bentlerin verdiği zarar tespit edildiğinden yıkılmasına karar verilmişti. Ancak değirmen sahipleri, yönetim üzerindeki etkilerinden dolayı kararı uygulamamışlardı. Hatta kayıtların da imha edilmesini sağlamışlardı. Vali Emin Bey, meselenin peşine düşüp ilgili evrakların ortaya çıkarılması için uğraşmışsa da başarılı olamamıştı. Daha sonra bentlerin zararını adeta zulüm olarak değerlendiren Vali Halil Bey, bizzat Köprübaşına gitmiş ve bentleri yıktırmıştı. 1897 yılında hatırlı kişilerden ve Sancak İdare Meclisi azasından olan İzzet Efendi’ye Amasyalı Agob’un değirmeninden bir hisse verilmesiyle bu zulüm alameti tekrar kurulmuştu. Nafia Mühendisliği, bentlerin bağ ve bahçelere ve 600 yıllık bir tarihi eser olan köprüye zararının olduğunu beyan etmişti. Ancak bu zararın ortadan kaldırılması konusunda yine müsamaha gösterilmişti. Zira Nafia Mühendisliğinin ikinci raporunda, mecranın yükselmesiyle bentlerin daha da

sağlamlaştırıldığı ifade edilmişti. Meseleyi her açıdan tehlikeli olarak değerlendiren Hamit Bey'in başkanlığındaki Sancak İdare Meclisinin de birçok kişinin mağduriyetinin giderilmesi ve ahalinin zulme uğramasının engellenmesi için bu yönde karar aldığı valiliğe bildirildi (BOA., ŞD., 1821/16).

Bedros'un ortağı olduğu anlaşılan Tokatlı Seferoğlu Dimek, 24 Haziran'da valiliğe bir dilekçe yazdı. Dilekçede bendin yıkımının, bu konuda *yetkisi olmayan ve kendilerine karşı şahsî garazları bulunan bazı kişiler* tarafından yaptırıldığı iddia edilmekteydi. Dimek, eskiden fen memurlarının verdiği raporlarda bentlere kapak açılmasının uygun görüldüğünden de bahsetmekteydi. Müştekinin verdiği bilgiler, meselenin önceki yıllardaki durumu ve verilen kararlarla örtüşmektedir. Zira 1894 yılında bentlerin yıktırılarak zarar vermeyecek şekilde yeniden inşaları uygun görülmüştü (BOA., ŞD., 1821/16). 1895 yılında mahkeme, bendin kapaklı yapılmasına ve bu kapakların taşkın zamanından 15 gün önce açılarak zararın engellenmesine hükmetmişti (BOA., ŞD., 1821/16). Dimek'in verdiği bilgiden ve öncesinde verilen karardan hareketle bentlerde açılan kapakların değirmen sahipleri tarafından tekrar kapatıldığı ya da yeniden inşasında aynı şekilde kapaksız yaptırıldığı ortaya çıkmaktadır. 1912 yılında hem arazi sahiplerinin hem de Sancak İdare Meclisinin müsamaha olarak değerlendirdiği durum bu olsa gerektir. Ayrıca 1912'deki keşif sırasında da böyle bir çözümün zararı azaltacağı yönünde fikir beyan edilmesi, daha önceki mahkeme hükmünün uygulanmadığını teyit etmektedir. Dimek'in dilekçesinde dikkat çeken başka bir husus, Hamit Bey'in *sahip oldukları Meşrutiyet'e uygun hareket etmediği ve dikbaşlı* davrandığı iddiasıdır (BOA., ŞD., 1821/16).

Valilik, bu şikâyetin birkaç gün öncesinde bir fezleke hazırlayarak Dahiliye Nezaretine takdim etmişti (BOA., ŞD., 1821/16). Ancak nezaret, soruşturmanın eksik kalan yönlerinin tamamlanması için 30 Haziran'da ilgili evrakı iade etti. Dâhiliye Nezaretine göre şikâyet üzerine ikinci işlemin Vilayet İdare Meclisi tarafından yaptırılması gerekirken doğruluğu araştırılmadan ve herhangi bir değerlendirme yapılmadan hazırlanan fezleke durumun gelişme aşamalarının takdimiyle yetinilmişti. Bu sebeple vilayet tarafından gerekli incelemenin yapılması, yıkım işleminin usule uygun olup olmadığının tespiti, uygun değilse ilgili memurların mesuliyet derecelerinin belirlenmesi ve sonucunun bildirilmesi isteniyordu. Vali Alaaddin Bey, neredeyse iki ay sonra cevap verdi. 24 Ağustos tarihli fezleke ekinin girişinde kendisi tarafından daha önce değerlendirme yapıldığını yazmaktaydı. Fakat fezleke incelendiğinde bu değerlendirmenin yapılmadığı görülmektedir. Bunu da dönemin politik şartlarıyla açıklamak mümkündür.

Fezleke ilavesine fikrini beyan ederek başlayan Vali Bey, Tokat mutasarrıfının ve meclis azalarının yaptığı uygulamanın kanuna aykırı olduğunu beyan ediyordu. Zira yapılan işlem mahkeme kararına dayanmıyordu. Memurlarla ilgili mahkeme kararının da Şura-yı Devlet

tarafından verileceğinden konu üst makamlara havale edilmişti. Ayrıca ikinci bir tahkikatın yaptırılması gerekirken bentler hızlı bir şekilde yıktırılmıştı. Şu durumda kendilerince bir işlem yapılmasına gerek kalmadığına işaret edilmekteydi.

Daha önceki fezleke bulunmayan ve fahiş zarar, mülkiyet ve istimlak etme konularını hukuka göre açıklayan Vali Alaaddin Bey, Sancak İdare Meclisi tarafından hukuk davası hakkında verilen kararların muteber olmayacağını bildirdi. Ona göre Hamit Bey, verilen emirlere uymadan ve değirmen sahiplerini dinlemeden bentleri yıktırması. Bunlardan hareketle Mutasarrıf Bey'in yıkım işleminin sorumluluğunu üzerine aldığı hissedildiğini ifade ediyordu. İkinci derecede de idare meclisi heyetinden karara imza atanlar sorumlu görülmekteydi. Vali, kanuna aykırı olarak açıktan açığa ayak direyerek işlem yapılmasının halkın devlete olan itimadını yok ettiğinden sorumlular hakkında gereken işlemin yapılması fikrindeydi (BOA., ŞD., 1821/16). Valinin açıklamaları hukukî açıdan doğruydu. Ancak dikkati çeken husus, kendisinin Haziran ayında hazırladığı fezleke hiçbir şekilde fikir beyan etmemesine rağmen ülkedeki politik şartların değişmesi ve Meclis-i Mebusanın feshinden sonra Hamit Bey'i açıktan suçlamasıydı. Bu şekilde fikrini açık olarak söyleyen ve sorumluluğu Hamit Bey'in üzerinde gösteren Alaaddin Bey'in tutumu, yerel makamlar arasında iktidar mücadelesinin olduğuna işaret etmektedir. Dahası Hamit Bey'in de iddia ettiği şekilde Vali'nin İttihatçıların karşısında olduğunu gösterme gayreti, kendisini azilden kurtarmaya çalıştığı hissini vermektedir.

Valiliğin ve Dâhiliye Nezaretinin konuyla ilgili yazışmalarında sorumlu olarak Mutasarrıf Hamit Bey'i gördükleri açıktır. Hatta Dahiliye Nezaretinin 17 Eylül'de Sadarete gönderdiği tezkirede Tokat sancağı mutasarrıfı olup bu defa azledilen *Hamit Bey hakkında yaptırılan tahkikata dair* vilayetten gönderilen evrakın Şura-yı Devlet'in incelemesi için havale edildiği yazmaktadır (BOA., ŞD., 1821/16). Görüldüğü üzere diğer sorumluların isimleri geçmemekte ve soruşturmanın sadece Hamit Bey hakkında yapıldığı ifade edilmektedir.

5-Hamit Bey'in Azli

Ağustos 1912'de Meclis-i Mebusanın tekrar feshinden sonra Gazi Ahmet Muhtar Paşa sadrazamlığa atandı. Kurulan kabinenin üyelerinin büyük bir çoğunluğunun amacı ise İttihat ve Terakkinin siyasi gücünü bitirmekti. Trablusgarp Savaşı'nın devamından dolayı ilan edilen sıkıyönetim kaldırılmışsa da 6 Ağustos'ta tekrar ilan edildi. Artık hükümet İttihatçı memurların görevden alınmasına da niyetlenmişti (Ahmad, 2010: 132-138). Özellikle seçimlerde usulsüzlük yapıldığı ve bazı yerlerdeki mülkî amirlerin bu amaçla atandığı ileri sürülmekteydi (Eraslan; Olgun, 2006: 106-107). Bu düşünceyle hazırlanan mazuliyet listesinde Hamit Bey de bulunmaktaydı (Eken, 2008: 19). Hükümet tarafından azline sebep olarak da *hâlen ve maslahaten görülen lüzûma mebni* şeklinde bir açıklamayla yetinildi. Yerine

de daha önce Sinop Sancağı Mutasarrıflığından azledilen Haydar Bey'in tayin edilmesinin uygun olacağı bildirildi. Bu talep, bir gün sonraki irade ile uygun görülerek 5 Eylül 1912 tarihinde Hamit Bey görevinden alındı (BOA., İ.DH., 1494/77).

Eken, Hamit Bey'in azlinde İttihat ve Terakki Cemiyeti Müfettişliği yapmasının ve yapılan seçimlere müdahalede bulunup bulunmadığına dair net bir bilgi olmasa da muhaliflerinin etkisinin olduğunun tahmin edildiğini bildirmektedir (Eken, 2008: 19). Kendisi de Tokat Mutasarrıflığına atanmasının daha 1909 yılında düşünüldüğünü ancak yüksek makamlarda bulunanların rahatsız olması sebebiyle bu atanmanın geciktirildiğini belirtmektedir. Hamit Bey, memuriyet hayatında ilk defa başına gelen bu azil hadisesinden üzüldüğünü ifade etmektedir. Ona göre üzüntüsünün asıl sebebi azledilmesi değil, gelişmeye müsait olan Tokat'a hizmet edememesinden kaynaklanmaktaydı (Eken, 2008: 423-424, 440). Azlinden sonra Sancak İdare Meclisinde hazırlanan ve 17 Eylül tarihini taşıyan hizmet mazbatasında kısa süre içinde memleketin asayışı, düzeni ve kalkınması için birçok iş yaptığı ve bazı işler için de girişimde bulunduğu bildirilen Hamit Bey'in Gayrimüslim unsurlar da dâhil olmak üzere devletle halk arasındaki bağları güçlendirdiği, eşitlik, kolaylık ve hayırseverlik üzerine icraatlar yaptığı ve bu sayede bölgeyi ve halkı Meşrutiyet'in getirilerinden faydalandırdığı beyan edilmektedir. Meclis üyeleri, bunu da Hamit Bey'in *kuvvetli ve mahir idaresine* bağlamaktadır (Orhun vd., 1969: 445). Tokat'ın gelişmesi ve ilerlemesi için iyi niyetle çalışmalar yaptığı anlatılan Hamit Bey ise *memleketin politikacılığa kurban edildiğini* ifade etmektedir (Eken, 2008: 440).

Balkan Savaşı'nın çıkma ihtimalinin belirmesiyle siyasi tartışmalar ikinci planda kaldı ve seçimler ertelendi, 30 Eylül'de de seferberlik ilan edildi. Ekim ayında başlayan savaşın ve dış politikanın etkisiyle Kamil Paşa Sadrazamlığa getirildi. Savaşın Osmanlı aleyhine gelişmesi ve Edirne'den vazgeçilme meselesinin görüşülmesi için 23 Ocak 1913'te kabinenin toplandığı sırada İttihatçılar tarafından Bâbüâlî Baskını olarak bilinen darbe gerçekleştirildi (Ahmad, 2010: 141-143, 146).

Hamit Bey'in mutasarrıflıktan azledilmesine rağmen bu süreçte Tokat'taki bentlerin yıktırılmasına dair soruşturma devam etmekteydi. Şura-yı Devlet tarafından konuyla ilgili değerlendirme 1913 yılının Mart ayında yapıldı ve Hamit Bey'in yargılanmasına karar verildi. Tabi bu karar, sadece Hamit Bey'i değil idare meclisinde yer alan diğer sorumluları da kapsamaktaydı (BOA., ŞD., 1821/16; HSDHADB., 1/11). Şura-yı Devlet'in kararı üzerine irade-i seniyye evrakı hazırlandı. İradede *Tokat sancağı mutasarrıf-ı esbaki Hamid Bey'in taht-ı muhâkemeye alınması Şurâ-yı Devlet kararıyla tensîb olunmuşdur* şeklinde hüküm yer almaktadır. Ancak Dahiliye Nazırı ile sadrazamın imzasının bulunmaması, hazırlanan iradenin

padişaha sunulmadığını göstermektedir (BOA., HSDHADB., 1/11). Yani Şura-yı Devlet tarafından verilen karar, hükümsüz kalmış ve rafa kaldırılmıştır. Hamit Bey, bu karardan birkaç gün önce de Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) Mutasarrıflığına tayin edilmişti (BOA., BEO., 4151/311272). Bundan hareketle hükümetlerin değişiminin, merkez idaresi üzerinden taşra idaresine ve idarecilerine de yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Hamit Bey'in Tokat Mutasarrıflığı, ülkenin politik olarak karmaşık dönemlerinden birine denk geldi. Hamit Bey, İttihat ve Terakki kimliğine sahip olsa da cemiyetin yanlış politikalarına karşı bir duruş sergiledi. Ona göre memleketin kurtulması, idarecilerin politikadan uzak durup, işine sarılmasıyla sağlanabilirdi. Koltuğunda oturmanın yerine sahada var olması gereken amir, memleketin düzeni ve ilerlemesi için çalışmalıydı. Bu sebeple de devlet hizmetinde bulunduğu her dönemde yanlış bir karar ve uygulama karşısında herkese rağmen konuşmayı kendisine ilke edindi. Bu yapıyla *deli* olarak tanınan Hamit Bey, karakterini açık bir şekilde Tokat'taki görevinde de hissettirdi. Esasında deli değil dik duruşlu ydu.

Halkın arasındaki sorunları çözmeye gayret eden ve memleketin ilerlemesine çaba sarf eden Hamit Bey, yaptığı işlerde hem yerelde birlik ve beraberliği sağlamayı hem de halkın desteğini almayı hedefledi. Bu davranışıyla da devletin yürüttüğü politika doğrultusunda eşrafi kontrol altında tutmaya çalıştığını söylemek yanlış olmaz. Diğer taraftan da aldığı destekle huzur ve düzeni sağlamaya, sosyal ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunacak işler yapmaya çalıştı.

Yaptığı işlerle varlığını üst birimlere hissettiren Hamit Bey, idareyle anlaşmazlıktan da uzak kalamadı. Bentlerle ilgili kararı, valiliğe rağmen hemen uygulamaya koydu. Ancak bu karar, idare meclisinin reisi olması hasebiyle kendisi de dâhil bazı yetkililer hakkında soruşturmaya sebep oldu. Aldığı kararla kendine göre uzun süredir teslim edilmeyen hakkı, hak sahiplerine iade etmişti. Ancak hukukî sürecin bir kısmını uygulatırken kanunen gerekli olan bazı işlemlerin yapılmasını bir tarafa bıraktı. Bu da azline yakın ciddi eleştirilere sebep oldu. Daha önceden konu hakkında sesini çok çıkarmadığı anlaşılan Vali Bey, artık açıktan eleştiride bulunmakta ve olayın sorumlusu olarak Hamit Bey'i göstermekteydi. Kendisine göre yapılan işlemlerde hukukî bazı eksiklikler vardı. Hukukun da bu yönde içtihadı olmasına rağmen söz konusu bu hukuk, hükümet değişiminden önce yok muydu sorusunu akla getirmektedir. Bu durum, hükümetlerin değişiminin, taşra idaresine ve idarecilerinin kararına yansıtıldığını göstermektedir.

Hamit Bey, 1912 yılında yapılan ve tarihe sopalı seçimler olarak geçen seçim sürecine müdahale ettiği gerekçesiyle Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarınca eleştirildi. Bu sebeple de memuriyetinden azledildi. İlk defa bir görevinden azledilen Hamit Bey'in bu yönde hareket ettiğine dair şimdiye kadar açık bir delile rastlanmamıştır. Azliyle ilgili evrakta da *görülen lüzumdan dolayı* ifadesiyle yetinilmiştir. Hukukî olarak bir şeyin ispat edilmesi durumunda, dönemin siyasî şartları içinde hakkında bu yönde işlem yapılacağına hiç şüphe yoktur. Politik çatışma sonucu olarak azline hüküm verildiyse de Ocak 1913'te yapılan Bâbiâli Baskını, kendisinin tekrar memuriyete atanmasını beraberinde getirdi. Hatta hakkındaki soruşturma meselesi bu süreçte rafa kaldırıldı. Bu defa da dönemin siyasî şartları, yolu tekrar İttihatçılara açmış oldu. Soruşturmanın rafa kaldırılması da hükümetler için hukukun üstünlüğü meselesinin şartlara göre değişebileceğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı-Osmanlı Arşivi (BOA.)

- Bab-ı Âlî Evrak Odası Evrakı (BEO.): 3999/299861, 4022/301590, 4151/311272.
 Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Levazım Kalemî (DH.EUM.LVZ.): 10/88, 11/58.
 Dahiliye Nezareti Mebâni-i Emîriye-Hapishâneler Müdüriyeti Müteferrik Evrakı (DH.MB.HPS.M.): 5/11, 7/101.
 Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemî (DH.MKT.): 18/38.
 Dahiliye Nezareti Mütenevvia Evrakı (DH.MTV.): 28/16.
 Hibe, Satın, Devir Hacı Adil Bey Evrakı (HSDHADB.): 1/11.
 İrade Dahiliye (İ.DH.): 1491/48, 1494/77, 797/64634.
 Şûrâ-yı Devlet Evrakı (ŞD.): 1821/16.

2. Salnameler

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, R. 1328, Altmış Yedinci Sene, Selanik Matbaası, Dersaadet 1328.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Açıkel, A. (2012), "Tokat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 41: 219-223.
 Ahmad, F. (2010), *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, Çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Kaynak Yayınları.
 Ahmad, F. (2011), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Kaynak Yayınları.
 Akbal, İ. (2010), "Millî Mücadele Yıllarında Muhalif ve Bolşevizm Karşısı Bir Vali: Kapancızâde Hamit Bey", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29:48, 1-28.
 Aktaş, E. (2009), "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
 Akyıldız, A. (2009), *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul: İletişim Yayınları.
 Aydın, M. Â. (2001), *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Beta Yayınları.
 Çakmak, B. (2019), *Taşra İdaresinde Osmanlı Merkezîyetçiliği, Gediz'de Kaza İdaresi ve Sorunları*, Ankara: Hitabevi Yayınları.
 Demir, T. (2001), "Türkiye'de Posta Telgraf ve Telefon Örgütünün Tarihsel Gelişimi (1840-1920)", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
 Eken, H. (2008), *Bir Millî Mücadele Valisi ve Anıları Kapancızâde Hamit Bey*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
 Ekinci, E. B. (2008), *Osmanlı Hukuku-Adalet Mülk*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
 Eraslan, C.; Olgun, K. (2006), *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, İstanbul: 3F Yayınları.
 Hüseyin Kazım Kadri, (2000), *Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, İstanbul: Dergah Yayınları.
 Karpat, K. H. (2017), *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, İstanbul: Timaş Yayınları.
 Karpat, K. H. (2010), *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul: Timaş Yayınları.
 Mardin, Ş. (2004), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset, Makaleler 1*, Der. Mümtaz'er Türköne-Tuncay Önder, İstanbul: İletişim Yayınları.
 Mercan, M. (2007), "Sivas Vilayeti'nin Teşkilî ve İdari Yapısı (1867-1920)", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, 21-25 Mayıs 2007*, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 1: 549-558.
 Orhun, H.; Kasaroglu, C.; Belek, M.; Atakul, K. (1969), *Meşhur Valiler*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
 Ortaylı, İ. (2000), *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
 Önay, A. (1995), "Türkiye'de Telefon Teşkilatının Kuruluşu", *Çağın Yakalayan Osmanlı-Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, Yay. Haz. Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar, İstanbul: IRCICA Yayınları, 121-139.
 Sarıkoyuncu, A. (1997), "Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin Millî Mücadele ve Atatürk İnkılapları Karşısı Tutum ve Davranışları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIII:39, 787-812.
 Seyitdanlıoğlu, M. (1999), *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
 Şimşirgil, A.; Ekinci, E. B. (2008), *Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle*, İstanbul: KTB Yayınları.
 Taşkesenlioğlu, M. Y. (2018), *Tanzimat Döneminde Bir Reform Meclisi Meclis-i Âlî-i Tanzimât (1854-1861)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Hamit Bey, who was born in Rhodes in 1878, was appointed to the district governorship after serving in various civil service and on February 3, 1912, he was promoted to the governorship of Tokat sanjak which was bound to the Sivas province. The main focus of the current study was the Tokat Governorship of Hamit Bey. His service in Tokat was aimed to be evaluated through the analysis his memoirs and the related documents in the Ottoman Archive. Before Hamit Bey was appointed as the lieutenant-governor of Tokat, he had been also the Inspector of the Committee of Union and Progress. His appointment as governor at a young age was associated with this inspectory post by the opponents and was considered the result of partisanship. Also, at this time, elections would be held throughout the country due to the dissolution of the parliament. Before the elections which will later be noted in history as “the elections with sticks”, unionists were considered to have appointed some civil servants to manipulate the election results. In this political atmosphere, Hamit Bey, who was appointed as the Governor of Tokat, did not fully adopt the policy of the Committee of Union and Progress on administration. According to him, the desired Constitutional Monarchy had been declared and the Unionists had to give up their resistant movements and deal with the country's affairs.

Hamit Bey started his duty with the aim of showing that he wanted to serve Tokat by dissipating the negative atmosphere about him. He showed an interest in the notables who were excluded by the club affiliated to the Committee of Union and Progress. In fact, he was a guest of one of them in Tokat on the first day. He examined the accounts of the Municipal Council; he encountered a noticeable disorder and reacted harshly. Since the council members were consisted of members of the Union Club, the related officials submitted their resignation petition as a threat. Although he was clearly asked to take a step back, Hamit Bey, who accepted these resignations, appointed one of the notables to the Municipal Council until the elections were held again. However, the election process started which he was also uncomfortable with due to the governments' approach to the elections. In this political conditions, what he did while trying to solve some problems related to public order was considered by the opposition as a partisan attempt.

Hamit Bey worked in Tokat for about seven months. During this period, he made efforts for the development and prosperity of the country on issues such as Tokat's order, its administrative problems and its social issues. He established the guard organization in order to solve the problem of animal theft that the villagers suffered greatly in Tokat. Again, he thought of using the telephone, one of the modern means of the period, for public order. He made the communication faster with the lines that were between the police stations in the center and connected the sub-districts to the center. He worked hard to increase the number of village schools and launched the construction of a girls' school in the city center and of a pension for orphaned girls so that they could acquire craftsmanship. Aiming to open a sample school, Hamit Bey knew that the budget was also inadequate. In order to solve this problem, he applied to the public again and paid attention to the support of the public in all his works. Thus, he both provided financial support and made an effort to establish the state-nation unity and to provide the harmony between the public. Hamit Bey also addressed the administrative problems. First of all, he revealed the corruption of the district manager of Almus upon the complaint. Although that person was the son of one of the notables of Sivas and the governor's office put pressure and reaction, he did not agrize. After that, some officers, fearing what they had done, resigned, and those who were found guilty were dismissed from their duties.

As soon as he arrived in Tokat, he showed that he would stand firmly against injustice while dealing with corruption. Possibly having caused by corruption and illegality, a new long-standing problem emerged. These were the mill dams that caused complaints for about 30 years. A dam was built into the river to supply water to the mills on both sides of the Hıdırlık Bridge and on the edge of Yeşilirmak. The rise of the water here caused the historical bridge to be damaged together with the surrounding lands. Although the old dams had been demolished by court decision before, it was rebuilt under the influence of some of the notables who had a voice in the state units. The issue, which had not been brought to the agenda for 15 years, was brought to light again under the lieutenant-governorship of Hamit Bey. A desire was presented to Hamit Bey to remove these dams, which continued to damage the vineyards and gardens of many families. After the discovery and examination of the issue, the dams were demolished by the decision of the Sanjak Board of Directors. The demolition of the dams first became a matter of the complaint and then the investigation. Although the governor did not express his opinion clearly in the beginning, he later blamed Hamit Bey for the demolition. The reason why the governor approached the issue in this way was related to the political situation of the country, because the first parliament was dissolved, the Committee of Union and Progress was suspended from the government again.

The new cabinet prepared a list of excuses, considering the intervention of some civilian superiors in the 1912 elections. Nothing could be written in this direction to the will which was dated September 5, 1912, and which caused Hamit Bey's dismissal. In fact, the underlying reason was that the Unionists were desired to be detracted from the provincial administration. Although he was dismissed, the investigation file including him was open. It is also noteworthy that the investigation was shown as if it was in the name of Hamit Bey himself, while the file was being submitted to the higher authorities. After the Bâbiâlî Raid in January 1913, the Committee of Union and Progress took over the government more effectively. Hamit Bey, who was suspended, was also appointed to another lieutenant-governor, the investigation issue remained inconclusive and it was shelved. Despite the fact that the investigation seemed to have been closed by the Unionist administration in this way, Hamit Bey criticized the Unionists' governance of the state with a warrior mindset. With this idea in his mind, he did not hesitate to express his opinion and what he knew right, in spite of the administration in the places he served.